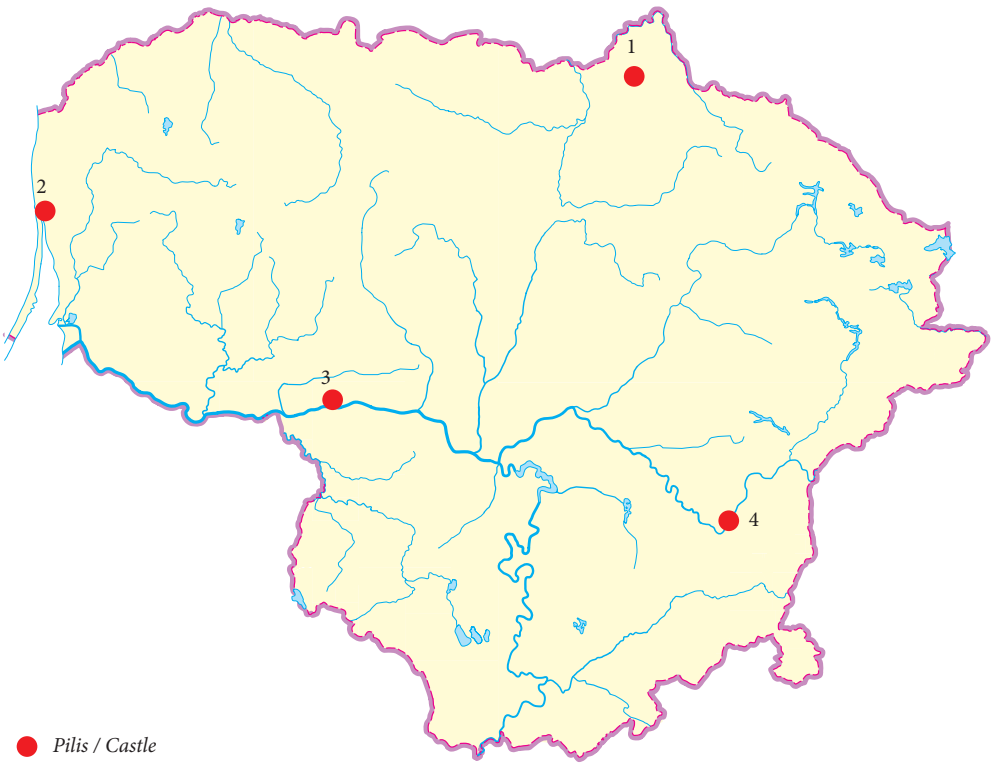
VI. Pilys
Castles

● *Pilis / Castle*

1. *Biržai*
2. *Klaipėda*
3. *Panemunė*
4. *Vilnius*

Povilas Blaževičius

Vilniaus Žemutinės pilies Valdovų rūmų šiaurinio korpuso M rūsys

Tęsiant Nacionalinio muziejaus LDK valdovų rūmų projektą ir pritaikant LDK valdovų rūmų Š korpusą muziejaus reikmėms, 2015 m. pavasarį buvo pradėti M rūsio sienų konservavimo ir parengimo eksponavimui darbai. Jų metu pastebėta, kad sienos P pusėje nukritusi apie 2 m ilgio, 80 cm aukščio sienos kiauto dalis. Nuspręsta ištirti 2,4 m^2 plote esantį žemių bloką, dengiantį aštuonkampio bokšto M20 ir akmeninės gynybinės akmeninės sienos M 24A sandūrą.

Tyrimai LDK valdovų rūmų Š korpuso M rūsyje pradėti dar 1995 m. Jų metu išsiaiškinta, kad rūsys M yra platesnis nei rūsys L, jo skliautai mūryti R–V kryptimi. Todėl jis priskirtas Š korpusui. Rūsio M centre buvo rasti dviejų 1,1x1 m ir 1x0,58 m dydžio keturkampių atramų pamatai. Jos yra vienoje tiesėje, kiek dešiniau, laiptais nusileidus į rūsį. Laiptai leidžiasi iš R pusės (*LIIR*, f. 1, b. 2412). M rūsio R pertvara, kaip parodė 1995 m. tyrimai, yra net 3 m pločio. Atrodo, kad statant sieną tarp M rūsio ir N patalpos teko nugriauti ankstesnius mūrus. Formuojant M rūsio R sieną šie mūrai buvo paslėpti po plytos storio kiautu. 1996 m. sezono tyrimai vyko M rūsio ŠR kampe, kur prie M22 PR kampo rastas dar vienas mūras – M24 (*LIIR*, f. 1, b. 2678).

LDK valdovų rūmų atkūrimo darbų metu 2004 m. tyrimai vyko M rūsio PR kampe. Jų metu visiškai ištirtas apie 20 m^2 plotas, patikslinta ikigotikinio mūro M20 (aštuoniakampio bokšto) bei mūro M24 konfigūracija. Iš po M rūsio pamatais esančio medinio rostverko 2004 m. paimti ir datuoti medienos pavyzdžiai. Medžiai, naudoti rostverkui, datuoti 1552–1553 m.

Pradedant archeologinius tyrimus 2015 m., konstatuota, kad tyrimų vieta nėra saugi. Tyrimai turėjo vykti kasant kultūrinį sluoksnį po mūro siena, todėl siekiant užtikrinti saugumą, darbus buvo numatyta atlikti dviem etapais. Pirmuoju etapu, palaipsniui paremiant mūrą, ištirti numatomo ploto P dalį, vėliau, užtikrinus kasančiųjų saugumą, – jo Š dalį.

Tiriant P dalį, tapo akivaizdu, kad visas tiriamas 1 m storio kultūrinis sluoksnis po siena nuo maždaug H_{abs} 91,80 m iki H_{abs} 89,80 m yra vieno laikotarpio griuvenos. Galima teigti, kad tai XVI a. viduryje, Valdovų rūmų Š korpuso statybų metu, suformuotas sluoksnis. Įvertinus, kad M rūsio P sienos rostverkui medžiai kirsti 1552 m. rudenį – 1553 m. pavasarį (*Chronicon*

0 3 cm

1 pav. Ąsočio pakraštėlio fragmentas. V. Abramausko nuotr.

Fig. 1. A pitcher rim sherd

0 3 cm

2 pav. Indo gludintu paviršiumi šukė. V. Abramausko nuotr.

Fig. 2. A vessel sherd with a burnished surface

0 3 cm

3 pav. Indo, ornamentuoto bangele, šukė. V. Abramausko nuotr.

Fig. 3. A vessel sherd decorated with a wavy design

Palatii magnorum Ducum Lithuaniae, Vilnius, 2011, vol. I (MMIX–MMX), p. 154), galima teigti, kad sluoksnis suformuotas panašiu metu. Radinių šiame sluoksnyje nedaug ir jie neįvairūs – tai bespalvė stiklo šukė, titnaginė nuoskala, profilinės plytos dalis bei kelios dešimtys smulkių keramikos fragmentų (1–3 pav.). Remiantis keramikos molio sudėtimi, mineralinių priemaišų dydžiu, ornamentika, galima teigti, kad tai XIV–XV a. datuojama keramika, į sluoksnį patekusi antrinio grunto judinimo metu. Iš sluoksnio formavimosi laikotarpio galėtų būti tik keli dirbiniai – stiklo šukė, profilinės plytos nuolauža bei gyvūnų kaulai. Pastarųjų sluoksnyje surasta nemažai, ypač daug buvo žuvų liekanų. Beveik šimtas žuvų kaulų ir 4 tūkst. žvynų nedideliame grunto kiekyje leidžia manyti, kad iki pastatant Valdovų rūmų Š korpusą 1552–1553 m., kur nors netoli turėjo būti žuvies dorojimo ar maisto ruošimo vieta – virtuvė. Panašios sandaros sluoksnis su gausiomis žuvų liekanomis fiksuotas ir 2010 m. tyrimų plote, esančiame vos už 10 m į Š nuo 2015 m. tirtos vietos.

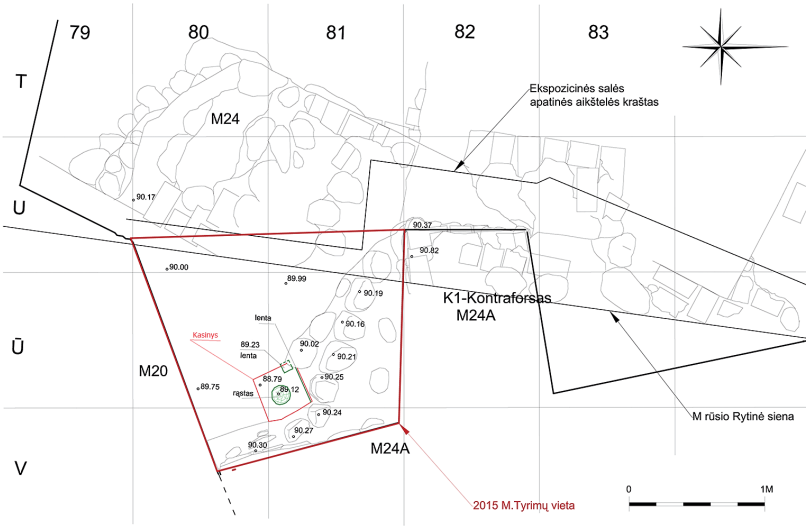

Dviem etapais iškasus griuvenų su plytų nuolaužomis sluoksnį, atsidengė mūrai M20, M24A (4 pav.) ir jų kontraforsas K1. Kiautinė siena M20 – tai aštuonkampio gynybinio bokšto, priskiriamo I mūrinės pilies statybos etapui, dalis. Šis statybos etapas tradiciškai datuojamas XIII a. II puse – XIV a. pradžia (Kitkauskas N., *Vilniaus pilys*, V., 2012, p. 88–102). Atidengta mūro dalis mūryta baltiškąja (vendine) plytų perriša. Prie M20 ŠV dalies ankstyvosios pilies II statybos etapo metu, apytiksliai XIV a. pradžioje, buvo prijungta gynybinė siena M24. Ją nugriovus apytiksliai XIV a. II pusėje – XV a. pradžioje, ant jos buvo pastatyta siena M24A su kontraforsu į V pusę. Tyrimų metu atidengtas V apytiksliai 1,5 m pločio M24A paviršius. Sienos fragmente fiksuotas akmenų su keliomis plytomis mūras. Apatinėje sienos dalyje plytos nesudaro didelių sistemingų junginių, tačiau viršutinėje sienos dalyje ties H_{abs} 91,30–91,40 m. esančios plytos formuoja išlyginamąsias eiles.

Tyrimų ploto Š išklotinė sutapo su M24A sienos kontraforso K1 P sienos išklotine. Kontraforso apatinė dalis iki H_{abs} 90,40 m mūryta

4 pav. Bokšto M20 ir sienos M24A sandūra pasiekus projektinį gylį iš ŠV. M. Kaminsko nuotr.

Fig. 4. The structure of tower M20 and wall M24A after reaching the planned depth, as seen from the NW

5 pav. Tyrimų ploto planas. R. Račinsko brėž.

Fig. 5. A plan of the excavated area

iš akmenų, viršus – iš plytų, ties H_{abs} 90,02–90,30 m fiksuotas akmeninis, nuo M 24A platėjantis kontraforso K1 pamatas.

Atlikus visapusišką tyrimų erdvės fiksaciją bei norint išsiaiškinti mūrų M24A ir M 24A K1 santykį giliau, buvo iškastas 40x40 cm dydžio, 1 m gylio kasinys (5 pav.). Tarp H_{abs} 89,20–89,40 m jame fiksuotos kelios neaiškios paskirties lentos, o ties H_{abs} 89,12 m – apytiksliai 15 cm skersmens vertikalaus rąstelio viršus. Kasantis giliau, ties H_{abs} 88,79 m atsitrenkta į vientisą mūro paviršių. Tikėtina, kad tai vieno iš ankstyvesnių mūrų (M21 arba M20) liekanos. Sluoksnyje surasti tik 3 nedideli neglazūruotos buitinės keramikos fragmentai, keli smulkūs gyvūnų kaulai ir keliolika žuvų žvynų, todėl apie tikslesnį sluoksnio susidarymo laiką bei aplinkybes sunku ką nors pasakyti. Galima tik konstatuoti, kad sluoksnis galėjo susiformuoti ar būti suformuotas apytiksliai XIV a. II pusėje – XV a. pradžioje.

Basement M of the N building of the Royal Palace in the Lower Castle in Vilnius

In 2015, a total of 2.4 m^2 were excavated in basement M of the Royal Palace in the Lower Castle in Vilnius (Fig. 5). 45 14th–15th-century finds (Figs. 1–3), 4500 animal bones and fish scales, and one flint flake, which is thought to date to the Stone Age, were discovered in a layer of rubble formed in the mid-16th century. Several small potsherds and tens of animal bones were found in a second half of the 14th–early 15th-century peaty layer, which contained the remains of wood and brick fragments. A fragment of wall from octagonal tower M20, which dates to the second half of the 13th–early 14th century, and segment M24A of the defensive wall, which dates to the second half of the 14th–early 15th century, together with counterfort M 24A K1 were unearthed during the investigation and left uncovered for exposition (Fig. 4).